

Hány angyal fér el egy tű hegyén? Mérések és igazság

Birher Nándor

PhD, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, dékán

birher.nandor@btk.ppke.hu

A mérés kérdése ismeretelméleti kérdés is. Felvetődik, hogy méréssel mennyiben lehet a világ teljességét leírni?

A klasszikus megközelítés szerint az ismeret kialakulása a megismert valóság és a megismerő alany viszonya. Amennyiben a megismert tárgy megfelel a megismerő alany felismerésének, annyiban a megismerés igaz. (Veritas: adequatio rei et intellectus). Mindez persze több problémát is felvet. Ki az alany? Hogyan van az alanyban jelen a tőle független valóság (tárgy) képzete, amelyet meg kellene feleltetni a megismert dolognak. Ha nem tudom, hogy ismerem-e a dolgot, hogyan végezhetném el a megfeleltetést? A megismerő alany része vagy határa a valóságnak?

Az ismeretelmélet kérdéseinek elemzése itt nem feladatunk. Jelenleg elégedjünk meg annyival, hogy az emberi ismeretek megszerzésének több biztosnak tűnő útja van. Természetünknel fogva úgy gondoljuk, hogy megismerjük a valóságot. A valóság dolgai pedig folyamatosan „közlik magukat”. A dolgok és a megismerő alanyiség kölcsönös egymáshoz való viszonyulását nevezzük intencionalitásnak (a tudat valamire való irányultságának). Husserl definíciója szerint a tudat mindig valamiről való tudat. Ebbe a megközelítésbe a következők szerint illeszthető be a mérés jelensége.

Az intencionalitás három szintje

A valóság ismeretének első lépése az érzékszerveinkkel kezdődik. Az érzékszerveinkkel szerzett ismeret azonban pontatlan és bizonytalan. Maguk az érzékszervek a fizikai valójukban erősen torzítanak. Ezen a helyzeten ugyan sokat javít az agy működése, de az érzékelésnek ezt a módját csak preobjektívnek, objektivitás előttinek nevezhetjük. Az alany világhoz való viszonya az érzékszerveken keresztül még bizonytalan kölcsönhatásban merül ki. Sajátos, hogy napjaink kommunikációs csatornáit gyakran térnek vissza a preobjektív szintekhez. A nyelv objektivitása és cizelláltsága helyett egyre nagyobb és növekvő szerepe van a képi beszédnek, illetve a vizuális (hiperreális) környezetnek.

A megismerés objektív szintje meghaladja az érzékszervi megismerést, mivel a megismerő alany eszközöket használ a valóság leírása érdekében. Ezeknek az eszközöknek a jellegzetessége, hogy specifikusak (a megismerés adott formáihoz kerülnek kidolgozásra) és ismételhető a velük végzett művelet. Ezen tulajdonságaik miatt nagyobb pontossággal közelítenek a valóság (tárgy) leírásának irányába. Ilyen objektív eszköz a mérés alkalmazása is. Természetesen, ahogy megjelenik az objektivitásra való igény, úgy megjelenik az egyre magasabb szintű absztrakció is. Érdekes összefüggés, hogy miközben az anyagi valóság egyre

pontosabb leírására törekszünk, az absztrakció miatt attól bizonyos érelemben mégiscsak távolabb kerülünk. A mérés, és a mérésre kifejlesztett eszközeink adják az alany tárgy-viszony objektív szintjét. A mérés eszközei mellett megjelenik az objektivitást célzó nyelv is, amellyel a mérés eredményeit is képesek vagyunk kommunikálni.

Az eszközök és a nyelv megfelelő szintű használata teszi lehetővé az objektív ismeret kialakulásának intézményi szintjét. Ezen a szinten nem az egyéni, hanem a kollektív ismeret kerül előtérbe. Lehetővé válik a kultúra, vallás, állam, mint az ismeret megszerzésére irányuló sajátos rendszer kialakulása. Az ismeret azáltal tekinthető egyre biztosabbnak, hogy azt a többiek is elfogadják, a közösségi lét szintjein megerősítik. Az intézmények által megjelenik a valóságértelmezés harmadik szintje, amely mind az alany, mind pedig a tárgy értelmezési horizontjait meghaladja. Az intézmény logikai (jellemzően binárisan kódolt) és történelmi valóság.

Természetesen az intencionalitás imént felsorolt szintjei nem választhatók el egymástól. Mindhárom szint feladata, hogy közelebb vigye az alanyt a megismerés valóságához.

A mérések – ahogy megállapítottuk – eszközt jelentenek ahhoz, hogy a valóság (igazság) egy aspektusát feltárjuk. Önmagukban a mérések adatai nem tekinthetők a valóság egészéről alkotott képnek, azonban alkalmasak arra, hogy hozzásegítsenek bennünket egy teljesebb valóságleíráshoz.

A mérések esetében mindig tisztában kell lenni azzal, hogy azok csak erősen korlátozott leírását adhatják a megismerés tárgyának. A valóság teljeskörű leírását a mérésekre visszavezetni már csak ezért is lehetetlen vállalkozás.